

Federacja Rosyjska wobec statusu Abchazji i Osetii Południowej

Abchazja i Osetia Południowa oderwały się od Gruzji w I połowie lat 90. XX wieku, dotychczas jednak status tych regionów nie został uregulowany – *de facto* są one niezależne od Republiki Gruzji, ale w świetle prawa międzynarodowego stanowią jej integralną część.¹ Naszym zdaniem, znaczny, jeśli nie decydujący w pewnych przypadkach, wpływ na określenie statusu tych secesjonistycznych terytoriów ma Federacja Rosyjska (FR). Państwo to może opowiedzieć się, po pierwsze, za reintegracją Abchazji i Osetii Południowej z Gruzją, po drugie, za utrzymaniem obecnego nieokreślonego statusu prawnego tych regionów i, po trzecie, za uzyskaniem przez nie niepodległości/ich przyłączeniem do Rosji. Celem niniejszego artykułu jest analiza trzech powyższych możliwości.

Reintegracja Abchazji i Osetii Południowej z Gruzją

Federacja Rosyjska oficjalnie popiera przywrócenie integralności terytorialnej Republiki Gruzji. Podkreśla jednak przy tym, iż zarówno władze centralne tego państwa, jak i władze abchaskie oraz południowoosetyjskie muszą zaakceptować warunki, na jakich zostanie dokonane zjednoczenie. „[...] może być [ono] przeprowadzone tylko na podstawie woli samego narodu osetyjskiego [i abchaskiego – M. K.]. Nie można zmusić go [ich] do tego siłą” – mówił prezydent FR W. Putin.² Z perspektywy Rosji oznacza to przede wszystkim

¹ Na temat genezy, przebiegu i prób uregulowania konfliktów w Abchazji i Osetii Południowej zob.: W. G ó r e c k i, *Abchazja*, [w:] *Konflikty zbrojne na obszarze postradzieckim. Stan obecny, perspektywy uregulowania, konsekwencje*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich (OSW)” 2003, z. 9, s. 20–23, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 10.09.2006; id., *Osetia Południowa*, [w:] *Konflikty ...*, s. 23–26; B. C o p p i e t e r s, *The Georgian-Abkhaz Conflict*, [w:] *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*, red. B. Coppie-
ters i in., Gent 2004, s. 191–229.

² *Intierwju giernanskoj gazietie »Ziuddojcze cajtung«*, 10.10.2006, URL: <<http://www.kremlin.ru/>> (oficjalna strona internetowa prezydenta FR W. Putina), dane z 22.04.2007.

kim, iż reintegracja miałyby odbyć się na takich warunkach, by Abchazja i Osetia Południowa miały realny wpływ na władzę w zjednoczonym państwie. Taki korzystny dla secesjonistów podział kompetencji przewidywały zapisy opracowanego przez Rosję *Memorandum o podstawowych zasadach ustroju państwowego zjednoczonego państwa* (tzw. *Memorandum Kozaka*) z listopada 2003 r. i jego kolejne zmodyfikowane wersje, mające doprowadzić do reintegracji Nadniednistrza z prawobrzeżną częścią Mołdowy.³

Z punktu widzenia Federacji Rosyjskiej powyższy scenariusz byłby najlepszy dla jej interesów. Jego realizacja pozwoliłaby bowiem Kremlowi na kształtowanie polityki wewnętrznej i zagranicznej Gruzji – pośrednio przez Abchazję i Osetię Południową lub bezpośrednio. Dzięki temu Rosja odzyskałaby kontrolę nad tym południowokaukaskim państwem, które obecnie z determinacją dąży do opuszczenia rosyjskiej strefy wpływów.

Federacja Rosyjska mogłaby pośrednio kształtować politykę wewnętrzną i zagraniczną Gruzji, po pierwsze, dzięki prorosyjskiemu nastawieniu elit i ludności Abchazji i Osetii Południowej. Rosja byłaby postrzegana zapewne przez te grupy jako obrońca praw czy jako gwarant rozwoju narodów abchaskiego i osetyjskiego. Po drugie, dzięki posiadaniu przez biznes rosyjski ważnych obiektów gospodarczych w tych regionach (Rosja jest w nich głównym inwestorem), m.in. prestiżowych terenów i ośrodków wypoczynkowych na wybrzeżu abchaskim. Po trzecie, dzięki ścisłym więzom ekonomicznym Abchazji i Osetii Południowej z Federacją Rosyjską. Obecnie regiony te są praktycznie całkowicie uzależnione gospodarczo od Rosji. Państwo to kupuje produkowane przez nie wyroby, m.in. mandarynki i orzechy w Abchazji, obfitującej w owoce i warzywa dzięki południowemu klimatowi, oraz drewno i wodę mineralną w Osetii; zaopatruje je w surowce energetyczne i energię; wspiera wyjazdy turystyczne Rosjan do Abchazji (turystyka stanowi podstawę abchaskiej gospodarki) itd.⁴ Ścisłe więzi gospodarcze zostałyby najprawdopodobniej zachowane po zjednoczeniu.

³ *Memorandum ob osnovnykh principakh gosudarstviennogo ustrojstva objediniennogo gosudarstva*, <http://www.regnum.ru/>, dane z 10.04.2007; N. P o p e s c u, 'Outsourcing' de facto Statehood. Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova, „Centre for European Policy Studies Policy Brief” 2006, nr 109, s. 5, <http://www.ceps.be/>, dane z 10.04.2007; S. G a m o w a, S. K u l i k o w, *Mieniamem rossijskich sołdat na wino*, „Niezawisimaja Gaziet”, 30.05.2007, URL: <<http://www.ng.ru/>>, dane z 30.05.2007; D. Lynch, *Engaging Eurasia's Separatist States. Unresolved Conflicts and De Facto States*, Washington 2004, s. 79.

⁴ M. F a l k o w s k i, *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*, „Prace OSW” 2006, z. 23, s. 8–9, <http://www.osw.waw.pl/>, dane z 11.09.2006; N. P o p e s c u, *op. cit.*, s. 6; W. G ó r e c k i, *Abchazja*, s. 21–22; *Bagapsz: Osnowa ekonomiki Abchazii – eto kurortnaja sfiera*, 26.01.2006, Riegnum, URL: <<http://www.regnum.ru/>>, dane z 10.03.2007. Zob. też: M. K o s i e n k o w s k i, *Strategia adaptacyjna Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich*, Toruń 2006, s. 107–114.

Możliwość bezpośredniego kształtowania przez Rosję polityki wewnętrznej i zagranicznej Gruzji zaistniałaby, jeśli, po pierwsze, Federacja Rosyjska pełniłaby funkcję gwaranta reintegracji Abchazji i Osetii Południowej z Republiką Gruzji, a po drugie, jeśli wojska rosyjskie uzyskałyby prawo stacjonowania w zjednoczonym państwie w charakterze oddziałów pokojowych. Powyższe zapisy zostałyby wprowadzone najprawdopodobniej w traktacie zjednoczeniowym. O tym, iż Kreml będzie dążył do tego, by ów dokument zawierał takie rozwiązania, można wnioskować na podstawie wspomnianego *Memorandum Kozaka*. Federację Rosyjską uznano w nim za gwaranta warunków reintegracji, bezpieczeństwa i integralności terytorialnej zjednoczonej Mołdowy. W celu realizacji tych zobowiązań *Memorandum* zakładało rozmieszczenie na jej terytorium sił pokojowych FR – maksymalnie do 2020 roku. Kolejne rosyjskie plany zjednoczeniowe zawierają podobne postanowienia.⁵ Po trzecie, bezpośredni wpływ Rosji na Gruzję byłby możliwy wówczas, gdyby mieszkańcy Abchazji i Osetii Południowej zachowali po zjednoczeniu obywatelstwo Federacji Rosyjskiej. Obecnie, w wyniku celowej akcji paszportyzacyjnej Kremła, paszporty FR ma ok. 90% ludności tych separatystycznych regionów. Jest to o tyle istotne, iż ochrona praw i interesów obywateli rosyjskich przebywających za granicami rosyjskimi należy do jednego z priorytetów polityki zagranicznej Rosji. Państwo to pozostawia sobie przy tym możliwość użycia politycznych, ekonomicznych i innych, także militarnych, środków. Dyskryminację i pomniejszanie praw, ograniczanie wolności i usankcjonowanych prawem interesów jego obywateli w obcych państwach zaliczono do głównych zagrożeń zewnętrznych dla Federacji Rosyjskiej. Kreml mógłby więc ingerować w sprawy wewnętrzne zjednoczonej Gruzji pod pretekstem obrony praw swych obywateli.⁶

Mimo iż reintegracja Abchazji i Osetii Południowej z Gruzją na takich warunkach, by regiony te miały realny wpływ na władzę w zjednoczonym państwie, w pełni odpowiadałaby interesom Federacji Rosyjskiej, to nie jest ona obecnie w stanie doprowadzić do realizacji takiego scenariusza. Władzę w Gruzji sprawuje bowiem obóz prezydenta M. Saakaszwilego, konsekwentnie dążący do przywrócenia integralności terytorialnej państwa i niegotowy na kom-

⁵ *Miemorandum...*; N. Popescu, *op. cit.*, s. 5; S. Gamowa, S. Kulikow, *op. cit.*

⁶ Zob.: *Koncepcja wniezionej polityki Rossijskiej Fiedieracyi*, URL: <<http://www.scrf.gov.ru/>>, dane z 20.11.2003; *Koncepcja nacyonalnoj bezopasnosti Rossijskiej Fiedieracyi*, URL: <<http://www.scrf.gov.ru/>>, dane z 18.11.2003; *Wojennaja doktrina Rossijskiej Fiedieracyi*, <http://www.scrf.gov.ru/>, dane z 28.11.2003; *The priority tasks of the development of the armed forces of the Russian Federation. The report of the Defence Ministry of the Russia Federation*, URL: <<http://www.mil.ru/>>, dane z 01.09.2004. Zob. też: N. Popescu, *op. cit.*, s. 5; M. Falkowski, *op. cit.*, s. 8; id., *Czy rosyjsko-gruzińska „zimna wojna” przerodzi się w otwarty konflikt zbrojny?*, „Komenatrze OSW”, 27.07.2006, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 30.07.2006; M. Kosienkowski, *op. cit.*, s. 26–44, 64–65.

promis w tej kwestii, a tym bardziej na znaczne ustępstwa na rzecz separatystów i Rosji.⁷

Utrzymanie nieokreślonego statusu Abchazji i Osetii Południowej

W związku z tym, że reintegracja Abchazji i Osetii Południowej z Gruzją na takich warunkach, by regiony te miały realny wpływ na władzę w zjednoczonym państwie, jest obecnie – jak stwierdziliśmy powyżej – niemożliwa, Rosja dąży do utrzymania obecnego nieokreślonego statusu prawnego separatystycznych regionów. Nieuregulowany konflikt między władzami centralnymi Republiki Gruzji i separatystami również odpowiada interesom Federacji Rosyjskiej. Umożliwia jej bowiem wpływ na sytuację oraz politykę wewnętrzną i zewnętrzną Gruzji i w ten sposób przeciwdziałanie zmniejszaniu się wpływów Kremla na rzecz Zachodu w tym południowokaukaskim państwie.⁸ Rosja liczy na to, iż pozostawanie Gruzji w stanie konfliktu z separatystami utrudni współpracę i, co więcej, uniemożliwi jej integrację ze strukturami euroatlantyckimi. Szczególnie dotyczy to NATO, postrzeganego przez Federację Rosyjską w kategoriach wroga na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).⁹ Konflikty terytorialne przyczyniają się również do tego, iż Republika Gruzji jest państwem biednym, co również odpowiada interesom Rosji. Jak bowiem twierdzi M. Falkowski z Ośrodka Studiów Wschodnich w Warszawie, obawia się ona, iż „silna gospodarczo i stabilna Gruzja mogłaby być dla narodów Kaukazu Północnego [wchodzącego w skład Rosji – M. K.] atrakcyjnym partnerem, który w dłuższej perspektywie mógłby stanowić dla Moskwy konkurencję w charakterze regionalnego centrum cywilizacyjnego”.¹⁰ Federacja Rosyjska liczy także na to, że władze Republiki Gruzji – świadome, że popieranie przez Kreml nieokreślonego statusu Abchazji i Osetii Południowej utrudnia reintegrację ich państwa czy nawet czyni ją niemożliwą – ostatecznie ulegną i uwzględnią w swej polityce interesy Rosji.¹¹

⁷ Zob.: W. Bartuzi, K. Strachota, *Gruzja Saakaszwiliego – bilans roku*, „Komentarze OSW”, 13.01.2005, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 11.12.2006; M. Falkowski, *Czy rosyjsko-gruzińska...?*; W. Bartuzi, *Tbilisi zmienia status quo w konflikcie wokół Osetii Południowej*, „Komentarze OSW”, 16.11.2006, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 16.11.2006.

⁸ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 7–9; K. Dąbrowski, *Secesjonizm Abchazji i Osetii Południowej jako ryzykowny instrument rosyjskiej polityki neoimperialnej*, [w:] *Dylematy państwowości*, red. K. Irzciński, Warszawa 2006, s. 144–145; N. Popescu, *op. cit.*, s. 2–4, 7; A. Riabow, *Gruzino-abchaskij tupik*, „Pro et Contra” 2006, nr 5–6, s. 36, URL: <<http://www.carnegie.ru/>>, dane z 05.01.2007; D. Lynch, *op. cit.*, s. 81.

⁹ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 8–9; K. Dąbrowski, *op. cit.*, s. 145; V. Socor, *Georgian declaration and performance underscore commitment to NATO membership*, „Eurasia Daily Monitor”, 15.03.2007, URL: <<http://www.jamestown.org/>>, dane z 15.03.2007.

¹⁰ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 7.

¹¹ K. Dąbrowski, *op. cit.*, s. 145.

Wykorzystywanie przez Rosję konfliktu separatystów z władzami centralnymi Gruzji do wywierania wpływu na sytuację oraz politykę wewnętrzną i zewnętrzną tego południowokaukaskiego państwa ułatwiane jest znacznie dzięki temu, iż Kreml sprawuje w wysokim stopniu kontrolę nad Abchazją i Osetią Południową. Zapewniana jest ona, po pierwsze, dzięki obecności wojskowej Rosji na ich obszarze w charakterze sił pokojowych. Po drugie, dzięki prawie całkowitemu uzależnieniu gospodarczemu Abchazji i Osetii Południowej od Federacji Rosyjskiej. Po trzecie, dzięki posiadaniu przez biznes rosyjski ważnych obiektów gospodarczych, znajdujących się na terytoriach separatystycznych. Po czwarte, dzięki urzędnikom, wydelegowanym przez Rosję do pracy w tych regionach, szczególnie Osetii. Zajmują oni często najwyższe stanowiska, w tym premiera i ministra obrony. Skupieni są głównie w strukturach związanych z bezpieczeństwem (ministerstwo obrony, ministerstwo spraw wewnętrznych). Po piąte, dzięki posiadaniu przez większość mieszkańców Abchazji i Osetii Południowej obywatelstwa FR. Po szóste, dzięki prorosyjskiemu nastawieniu ludności i elit secesjonistycznych terytoriów – Rosja jest postrzegana jako gwarant istnienia narodów abchaskiego i osetyjskiego. Po siódme, dzięki rozmiarom i wadze pomocy, jakiej Federacja Rosyjska udziela separatystom.¹²

Pomoc Rosji jest niezwykle istotna, ponieważ separatyści najprawdopodobniej nie wytrzymałyby otwartej konfrontacji z władzami centralnymi Gruzji. Wsparcie ma charakter, po pierwsze, bezpośredni – polityczny, gospodarczy, militarny i społeczny. Jego celem jest umocnienie państwowości Abchazji i Osetii Południowej w wymiarach wewnętrznym i zewnętrznym. Po drugie, pośredni, skierowany na trzy poziomy – globalny, regionalny i bilateralny – i mający osłabić Gruzję. Rosja zaznacza przy tym, iż zmiana podejścia tego państwa do separatystycznych regionów pociągnęłaby za sobą normalizację stosunków rosyjsko-gruzyńskich.¹³

Bezpośrednią pomoc o charakterze politycznym można rozpatrywać na trzech poziomach: globalnym, regionalnym i bilateralnym. Na poziomie globalnym polega na działaniu na rzecz sprawy abchaskiej i osetyjskiej na arenie międzynarodowej. Przejawia się to na przykład w oświadczeniach przedstawicieli Federacji Rosyjskiej, iż reintegracja Gruzji może nastąpić tylko na warunkach zaakceptowanych przez separatystów czy też w próbach czynionych

¹² M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 8–9; N. Popescu, *op. cit.*, s. 6–7.

¹³ *Sowmiestnaja priess-konfieriencyja s Priemjer-ministrom Finlandii Matti Wanchanienom i Priedsedatielom Jewropiejskoj Komissii Żozie Manuetom Barrozu po itogam nieformalnogo sammita Rossija-Jewropiejskij sojuz (Finlandija, Łacht)*, 20.10.2006, URL: <<http://www.kremlin.ru/>>, dane z 22.04.2007; N. Popescu, *op. cit.*, s. 4, 8; D. Lynch, *op. cit.*, s. 81. Zob. też: P. Kolstø, *The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States*, „Journal of Peace Research” 2006, nr 6, s. 723–740.

przez dyplomację rosyjską na rzecz wystąpienia reprezentantów władz Abchazji i Osetii Południowej na szerszym forum międzynarodowym (np. organizacja spotkania liderów separatystów z Wysokim Przedstawicielem Unii Europejskiej ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Javierem Solaną w Soczi w kwietniu 2005 r. czy wystąpienia „ministra spraw zagranicznych” Abchazji na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ w kwietniu 2007 r. – obydwie próby zakończyły się jednak niepowodzeniem).¹⁴ Na poziomie regionalnym odnosi się do pomocy w organizowaniu współpracy nieuznanych republik z obszaru poradzieckiego. Kooperacja Abchazji, Naddniestrza i Osetii Południowej jest obecnie sformalizowana i odbywa się w ramach Stowarzyszenia „Za demokrację i prawa narodów”, utworzonego w czerwcu 2006.¹⁵ Na poziomie bilateralnym jest to przyjmowanie przez wysokich urzędników Federacji Rosyjskiej (w tym W. Putina) przedstawicieli władz abchaskich i osetyjskich. Liderzy secesjonistów są określanii przy tym mianem prezydentów. Pomoc polega również na wysyłaniu specjalistów rosyjskich do pracy w administracji Abchazji i Osetii Południowej oraz na szkoleniu kadr abchaskich i osetyjskich w Rosji.¹⁶

Wsparcie bezpośrednie, udzielane przez Rosję Abchazji i Osetii Południowej, o charakterze gospodarczym odnosi się, po pierwsze, do kupowania przez to państwo produktów abchaskich i południwoosetyjskich. Po drugie, do inwestowania w regionach separatystycznych. Po trzecie, do ułatwiania przemytu z Osetii Południowej do Północnej – jest to o tyle ważne, iż najistotniejszym źródłem dochodu pierwszego regionu są zyski z kontrabandy. Po czwarte, do wspierania wyjazdów turystycznych Rosjan do Abchazji. Po piąte, do budowy i renowacji infrastruktury, w tym szkół, dróg, szpitali czy konkretniej budowy gazociągu z Osetii Północnej do Południowej (Ałgir–Cchinwali). Po szóste, do zaopatrywania separatystycznych regionów w surowce energetyczne i energię.¹⁷

¹⁴ N. Popescu, *op. cit.*, s. 5–6; V. Socor, *Moscow fails to bring Abkhazia to UNSC, but will try again*, „Eurasia Daily Monitor”, 17.04.2007, URL: <<http://www.jamestown.org/>>, dane z 17.04.2007.

¹⁵ Oficjalna strona internetowa Stowarzyszenia: <http://www.community-dpr.org/>. Jego utworzenie było zapewne odpowiedzią na przekształcenie GUAM-u we „Wspólnotę Wyboru Europejskiego na rzecz Demokracji i Rozwoju Gospodarczego”, m.in. z Mołdową i Gruzją jako członkami. Jednym z głównych skonkretyzowanych zadań tej organizacji uczyniono dążenie do rozwiązania konfliktów terytorialnych, ponieważ jej trzech (Gruzja, Azerbejdżan, Mołdowa) z czterech członków ma problemy z ruchami separatystycznymi i nie kontroluje całości swego obszaru. Zob. też: N. Popescu, *op. cit.*, s. 5; V. Socor, *Secessionist leaders coordinate activities in Moscow*, „Eurasia Daily Monitor”, 23.02.2007, URL: <<http://www.jamestown.org/>>, dane z 23.02.2007.

¹⁶ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 9; N. Popescu, *op. cit.*, s. 5–6; D. Lynch, *op. cit.*, s. 80–81.

¹⁷ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 8–9; N. Popescu, *op. cit.*, s. 6; id. [N. Popiesku],

Bezpośrednia pomoc Rosji o charakterze militarnym polega, po pierwsze, na dostarczaniu uzbrojenia abchaskim i południowoosetyjskim siłom zbrojnym. Po drugie, na ich szkoleniu i pomocy w organizacji ćwiczeń wojskowych. Po trzecie, na wysyłaniu rosyjskich wojskowych do służby w siłach zbrojnych separatystów. Po czwarte, na wsparciu udzielanym przez rosyjskie oddziały pokojowe Abchazji i Osetii Południowej. Zapewniają one tym regionom bezpieczeństwo – zapobiegają ewentualnemu atakowi Republiki Gruzji, pozwalając nieuznanym republikom na wzmacnianie ich państwowości. Po piąte, nie można wykluczyć, iż w wypadku takiego ataku siły rosyjskie udzieliłyby bezpośredniego wsparcia militarnego separatystom, jak miało to miejsce w I połowie lat 90. XX wieku, kiedy właśnie dzięki aktywnej pomocy Rosji udało im się oderwać od Gruzji. Istnieją podejrzenia, że Federacja Rosyjska wsparła Abchazów w marcu 2007 r., kiedy niezidentyfikowane helikoptery zaatakowały część abchaskiego Wąwozu Kodorskiego, kontrolowanego od lipca 2006 r. przez Gruzję.¹⁸

Bezpośrednie wsparcie o charakterze społecznym dotyczy, po pierwsze, wypłaty mieszkańcom Abchazji i Osetii Południowej emerytur i rent, co istotne – wyższych niż na pozostałym obszarze Gruzji. Po drugie, stosowania preferencji dla ludności tych regionów przy przekraczaniu granicy z Rosją, inaczej niż w wypadku mieszkańców pozostałej części południowokaukaskiego państwa.¹⁹

Pośrednia pomoc Rosji na poziomie globalnym polega na dyskredytacji Gruzji na arenie międzynarodowej, a szczególnie dotyczy posunięć tego państwa wobec Abchazji i Osetii Południowej. „[Gruzja] robi wszystko, by rozwiązać problem [uregulowania konfliktów w Abchazji i Osetii Południowej] za pomocą wojny: zbroi się nadzwyczaj, narusza wszystkie wcześniejsze porozumienia, stale dopuszcza się prowokacji w strefie konfliktu” – mówił W. Putin w wywiadzie dla niemieckiej gazety „Süddeutsche Zeitung”.²⁰

Abchazija i Jużnaja Osetija: niezawisłość' ili wyżywanie?', „Pro et Contra” 2006, nr 5–6, s. 43; W. Górecki, Osetia Południowa, s. 25–26; D. Lynch, op. cit., s. 80; Rossija okażet Jużnoj Osetii socjalno-ekonomiczeskiju pomoszcz', 24.04.2007, Nowyj Riegiion, URL: <<http://www.nr2.ru/>>, dane z 24.04.2007.

¹⁸ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 8; N. Popescu, 'Outsourcing'..., s. 1; W. Górecki, *Abchazja*, s. 21–22; id., *Osetia Południowa*, s. 24–25; D. Lynch, op. cit., s. 74–79; M. Falkowski, *Czy rosyjsko-gruzińska...*; V. Socor, *When stability is uncomfortable: air attack on the Upper Kodori Valley*, „Eurasia Daily Monitor”, 20.03.2007, <http://www.jamestown.org/>, dane z 20.03.2007; id., *UNOMIG delaying report on helicopter attack in Georgia's Upper Kodori*, „Eurasia Daily Monitor”, 06.04.2007, URL: <<http://www.jamestown.org/>>, dane z 6.04.2007.

¹⁹ N. Popescu, 'Outsourcing'..., s. 6; M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 9–10.

²⁰ *Intierwju giermanskoj gazietie...* Zob. też: *Wystuplenie Postojannogo predstavitiela Rosijskoj Fiederacji pri OBSje A. N. Borodawkina na zasiedanii Postojannogo sowieta OBSje, Wiena, 22 marta 2007 goda*, 23.03.2007, URL: <<http://www.mid.ru/>>, dane z 23.04.2007; K. Strachota, współpraca W. Bartuzi, B. Cichocki, M. Kaczmarecki, *Kryzys gruzińsko-*

Na poziomie regionalnym pomoc polega na dyskredytacji Gruzji w Rosji i na Kaukazie. Państwo to jest przedstawiane w mediach rosyjskich jako słabe i zależne od Zachodu, a prezydent M. Saakaszwili jako nieodpowiedzialny awanturnik, z którym jakkolwiek dialog z góry jest skazany na niepowodzenie.²¹

Na poziomie bilateralnym jest to nakładanie przez Rosję sankcji na Gruzję. Obejmowały one wprowadzony w 2005 i 2006 r. zakaz importu i sprzedaży gruzińskich win, produktów roślinnych i wody mineralnej na obszarze Federacji Rosyjskiej. Według oficjalnych źródeł gruzińskich roczne straty wynikłe z embarga wyniosły od 100 do 250 mln USD.²² Sankcje polegały również na wprowadzeniu pod koniec 2000 r. ruchu wizowego pomiędzy Federacją Rosyjską i Republiką Gruzji, następnie na wstrzymaniu wydawania wiz (np. w listopadzie 2005 r., lutym i wrześniu 2006 r.) czy nawet na zamknięciu granicy (np. lipiec, sierpień i październik 2006 r.), co szczególnie dotknęło wielu mieszkańców Gruzji pracujących w Rosji lub utrzymujących się dzięki handlowi z przedsiębiorcami rosyjskimi.²³ Sankcje odnosiły się także do podwyżki ceny za gaz (w 2005 r. wynosiła ona 60 USD, w 2006 r. – 110 USD, a w 2007 r. najwięcej na obszarze poradzieckim – 235 USD za 1000 m³) czy nawet zaprzestania dostaw. Jest to o tyle problematyczne dla tego południowokaukaskiego państwa, iż znaczna część zużywanego przez nie gazu jest importowana właśnie z Federacji Rosyjskiej.²⁴

Niepodległość/przyłączenie Abchazji i Osetii Południowej do Rosji

Alternatywnym stanowiskiem, jakie Rosja może zająć wobec statusu Abchazji i Osetii Południowej, jest opowiedzenie się za ich niepodległością/przyłączeniem do Federacji Rosyjskiej. Mimo że Kreml dąży do utrzymania obecnego nieokreślonego statusu prawnego separatystycznych regionów (oficjalnie popierając przywrócenie integralności terytorialnej Republiki Gruzji), to

-rosyjski, „Komentarze OSW”, 5.10.2006, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 8.11.2006; N. Popescu, ‘Outsourcing’..., s. 5–6.

²¹ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 9.

²² M. Falkowski, B. Cichocki, współpraca J. Wróbel, *Rosyjskie sankcje ekonomiczne wobec Gruzji i Mołdawii*, „Komentarze OSW”, 20.04.2006, URL: <<http://www.osw.waw.pl/>>, dane z 20.04.2006; N. Popescu, ‘Outsourcing’..., s. 6–7; *Za god rossijskiego embargo Gruzija potieriała 100 mln. dollarow*, 16.05.2007, Nowyj Riegion, URL: <<http://www.nr2.ru/>>, dane z 16.05.2007.

²³ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 8–10; K. Strachota, *op. cit.*; W. Górecki, *Osetia Południowa*, s. 25.

²⁴ M. Falkowski, *Polityka Rosji...*, s. 10–11, 43; N. Popescu, ‘Outsourcing’..., s. 6. *Frozen Conflicts Still An Issue*, „Emerging Europe Monitor. Russia & CIS” 2007, nr 6, s. 11.

pozostawia sobie również możliwość poparcia powyższego rozwiązania. „Podoba się to komuś czy nie, w danej sytuacji [referendum w listopadzie 2006 r. w Osetii Południowej, w którym 90% mieszkańców regionu opowiedziało się za jego niepodległością – M. K.] mamy do czynienia ze swobodnym wyrazem woli narodu Osetii Południowej, dokonany za pośrednictwem procedur demokratycznych. Bez względu na to, jak w Gruzji i w wielu państwach zachodnich próbowaliby umniejszyć znaczenie tego wydarzenia, to stanowi ono pewien znak. Nieliczenie się z tym oznacza w najlepszym wypadku krótkowzroczność” – głosi komentarz Ministerstwa Spraw Zagranicznych FR.²⁵ „Nie mówię teraz, jak będzie działać Rosja [w wypadku uzyskania przez Kosowo niepodległości – M. K.]. Wiemy jednak, na przykład, że Turcja uznała Cypr Północny. Nie chcę powiedzieć, że i Rosja bezzwłocznie uzna Abchazję i Osetię Południową za niepodległe państwa, ale takie precedensy istnieją w życiu międzynarodowym” – stwierdził W. Putin.²⁶

Opowiedzenie się przez Rosję za niepodległością/przyłączeniem Abchazji i Osetii Południowej do Federacji Rosyjskiej mogłoby być motywowane, po pierwsze, względami altruistycznymi. Usankcjonowane prawem odłączenie się separatystycznych regionów od Gruzji byłoby więc realizacją prawa narodów do samostanowienia. „Z szacunkiem odnosimy się do zasady integralności terytorialnej. Jednak prawo do samookreślenia, na którym bazują Abchazja i Osetia Południowa, także stanowi część prawa międzynarodowego” – mówił wiceminister spraw zagranicznych FR G. Karasin.²⁷ Po drugie, mogłaby to być reakcja na niepodległość Kosowa, za czym optują państwa i organizacje zachodnie, a czemu zdecydowanie przeciwstawia się Rosja. „Jeśli ktośkolwiek uważa, iż Kosowo może otrzymać pełną niepodległość, to dlaczego mamy odmówić tego Abchazom i Południowoosetyjczykom [...] By działać sprawiedliwie, w interesach wszystkich ludzi, którzy żyją na tym czy innym obszarze, potrzebne są nam ogólnie uznane, uniwersalne zasady rozwiązywania takich problemów” – mówił W. Putin.²⁸

Powyższy scenariusz, według którego Kreml opowiedziałby się za niepodległością/przyłączeniem Abchazji i Osetii Południowej do Federacji Rosyj-

²⁵ *Kommentarij Diepartamenta informacyi i pieczati MID Rossii w swiazi s woprosom ITAR-TASS ob itogach priezidentskich wyborow i riefierenduma w Južnoi Osetii*, 13.11.2006, URL: <<http://www.mid.ru/>>, dane z 10.04.2007. Zob. też: V. S o c o r, *Moscow self-disqualifying as peacekeeper and mediator in Abkhaz, South Ossetian conflicts*, „Eurasia Daily Monitor”, 11.12.2006, URL: <<http://www.jamestown.org/>>, dane z 11.12.2006.

²⁶ *Stienogramma priess-konfierencyi dla rossijskich i inostrannykh żurnalistow (Moskwa, Krieml, Krugłtyj zał)*, 31.01.2006, URL: <<http://www.kremlin.ru/>>, dane z 22.04.2007.

²⁷ *Intierwju stats-siekrietaria – zamiestitiela Ministra inostrannykh diel Rossii G. B. Karasina, opublikowannoje w żurnale „Sojuznoje gosudarstwo”, nojabr’ 2006 goda*, 12.12.2006, URL: <<http://www.mid.ru/>>, dane z 18.04.2007.

²⁸ *Stienogramma priess-konfierencyi...*

skiej, jest mało prawdopodobny, ponieważ, po pierwsze, zaostreniu uległyby relacje Rosji z innymi państwami – na poziomie lokalnym z Gruzją, na poziomie regionalnym z państwami WNP, głównie z tymi, które borykają się z problemami separatyzmu na swym obszarze, i wreszcie na poziomie globalnym ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki i Unią Europejską, z nimi to Kreml dąży do budowy partnerstwa strategicznego. Po drugie, destabilizacji uległaby sytuacja na Kaukazie, głównie jego rosyjskiej części. Po trzecie, nastąpiłoby rozbudzenie separatyzmów w Federacji Rosyjskiej. Po czwarte, zmniejszyłaby się znacznie możliwość wpływu tego państwa na Gruzję, co zostało przedstawione w dwóch pierwszych częściach niniejszego artykułu. Po piąte, w przypadku niepodległości nowo powstałe państwa mogłyby porzucić Rosję na rzecz innego patrona.²⁹ Możliwość uznania przez Kreml niepodległości Abchazji i Osetii Południowej jest więc raczej groźbą, przy pomocy której Rosja chce ochronić swe interesy na arenie międzynarodowej.

* * *

Federacja Rosyjska oficjalnie popiera przywrócenie integralności terytorialnej Republiki Gruzji, jednak na takich warunkach, by Abchazja i Osetia Południowa miały realny wpływ na władzę w zjednoczonym państwie. W związku jednak z tym, że realizacja takiego scenariusza jest niemożliwa, ponieważ obecne władze Gruzji na czele z prezydentem M. Saakaszwilim nie zgodzą się na takie rozwiązanie, Rosja w rzeczywistości dąży do utrzymania obecnego nieokreślonego statusu prawnego separatystycznych regionów. Kreml wysłał przy tym sygnały, iż byłby gotów na opowiedzenie się za niepodległością/przyłączeniem Abchazji i Osetii Południowej do Federacji Rosyjskiej. Możliwość zajęcia takiego stanowiska jest jednak mało prawdopodobna i pełni raczej funkcję groźby, przy pomocy której Rosja dąży do ochrony swych interesów na arenie międzynarodowej.

²⁹ A. Riabow, *op. cit.*, s. 35–36.